

Ekonomska politika

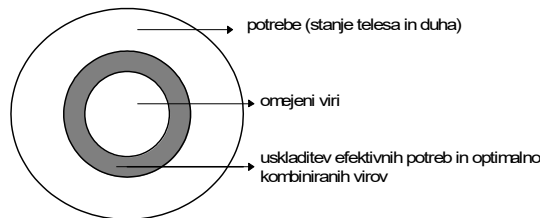
prof. dr. Zarjan Fabjanèè

1.1. POJEM EKONOMSKE POLITIKE

- ekonomska politika → obravnava predvsem javni del gospodarstva, glavni ekonomski subjekt je država.
- planiranje → je del (vrsta) ekonomske politike in je normalna dejavnost po svetu in obstaja tudi še pri nas (planus, latinsko → raven, gladek)

1.2. TEMELJNI EKONOMSKI PROBLEM KOT PROBLEM EP

1) ELEMENTARNA RAZLAGA

Družba ves èas rangira potrebe (ek. pomembne), ki jih želimo zadovoljiti s sredstvi - efektivne potrebe. Tudi te potrebe rangiramo glede na nujnost in èas.

Potrebe zadovoljujemo z omejenimi viri. Viri so razpoložljivi neorganizirano, zato jih je treba optimizirati, tako lahko zadovoljimo veè potreb. Sledi alokacija, kombinacija...

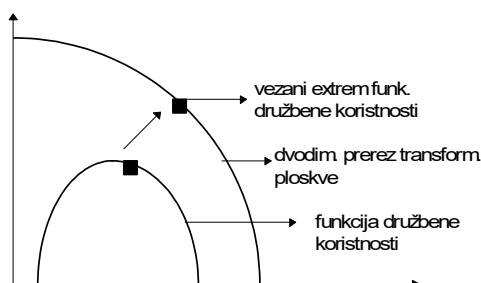
2) OPTIMIZACIJSKA RAZLAGA

a) formalizirana optimizacijska razlaga

Formalizirana pomeni z matematiènimi pripomoèki. Optimizacija pomeni iskanje extrema (max, min).

X $U(x)$ → koristnost; x lahko zavzame nenegativne vrednosti $0 \leq x \leq m$

Funkcije veèinoma maximiziramo. Funkcijo gledamo na doloèenem intervalu → tudi vrednosti funkcije omejimo → vezani extrem.

DVODIMENZIONALNI PREREZ TRANSF. PLOSKVE

Smo v vektorskem prostoru - prostor normiramo (damo v koordinacijski sistem in določimo enote → predstavljaj si z trgovino in nakupom v njej).

Ploskev je sicer u-dimenzionalna (v SLO ca. 30-40 mio dobrin). Vse možnosti gospodarstva so zaprte v transformacijskem prostoru (vse različice). Zunaj ni mogoče nič.

Navadno nismo na funk. prod. možnosti - gospodarstvo ni v optimalni točki. Ko vire optimalno alociramo, pridemo na plašè → dosežemo optimum. Povsod na plašèu je optimalna točka. Katero izberemo je odvisno od preferenc.

FUNKCIJA KORISTNOSTI

... predstavlja stvari v gospodarstvu, ki jih skušamo povečati,

... je preferenca v narodnem gospodarstvu

Iz množice optimalnih možnosti izberemo eno samo. Substituiramo (metoda substitucije)

$$\frac{\partial U(S_1, \dots, S_n)}{\partial S_i} / \frac{\partial U(S_1, \dots, S_n)}{\partial S_j}$$

zaposlenost / izvoz

Velikosti argumentov nam dajo neko velikost funk. koristnosti. Če gledamo parcialne odvode (koristnost se spremeni, če spremenimo zaposlenost). Primerjamo spremembe koristnosti → MEJNA STOPNJA TEHNIČNE SUBSTITUCIJE → gre za to, kaj se bolj splaèa ob drugih stvareh nespremenjenih.

Zadovoljimo se z rešitvijo, ki je boljša od sedanje.

PRIMER VEZANEGA EKSTREMA

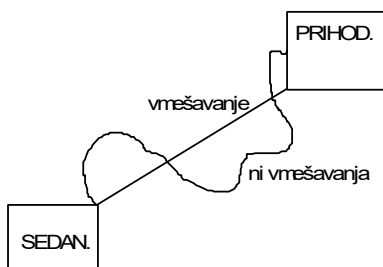
Imamo vrsto omejitev - išèemo najboljšo rešitev. Uporabimo metodo substitucije in in išèemo second-best.

3) ALTERNATIVNA RAZLAGA

Gledamo situacijo v narodnem gospodarstvu v sedanosti in v prihodnosti:

V prihodnosti naj bi bilo mogoèe doseèi veè in bolje - to lahko dosežemo z vmešavanjem EP v gospodarstvo ali brez vmešavanja. To je ilustracija planiranja → gre za zmanjšanje cikličnega gibanja v gospodarstvu.

Ekonomska politika se ne ukvarja s preteklostjo, paè pa s prihodnostjo, gre za ukrepanje.

PROJICIRANJE, PROGNOZIRANJE & PLANIRANJE

- projiciranje (predvidevanje razvoja v katerega ne posegamo)
- prognoziranje: vedeti vnaprej, razmišljamo tudi o ukrepih
PASIVNO (podobno je projiciranju, le predvidevamo prihodnost)
AKTIVNO (prva faza planiranja)
- planiranje: tu pa tudi dejansko ukrepamo

1.3. ODNOS MED EK. POLITIKO IN PLANIRANJEM

Ek. politika kot zavestna dejavnost je starejša od planiranja. Ekonomska dejavnost je nastala v 16.-17. stoletju, planiranje pa šele v 20. stoletju.

I-----I dva ekstrema poseganja v gospodarstvo-----I		
LIBERALIZEM	EKONOMSKA POLITIKA =država je eden od gosp. subjektov	TOTALITARIZEM
KONKURENÈNO USMERJENA EKONOMSKA POLITIKA		NEKONKURENÈNO US. EKONOMSKO UPRAVLJANJE

podjetniška in protimonopolna zakonodaja		oborožitvena politika vojno gosp., poveljno gosp.

TRŽNA ZAKONODAJA:		
1) vplivanje - kontrola kvalitete		- stalinistični model
2) intervencija		- ministrski sistem
3) regulacija		- sistem sovnarhozov - sistem ind. asociacij

	<u>MAKROEK. POLITIKA</u>	
	<ul style="list-style-type: none"> • globalna obdavčitev • konjunktivna (zaposlitvena) politika • politika rasti 	

	oblikovanje in delitev dohodka	

	oblikovanje multiple politike	

liberalizem

= ekonomska svoboda (Smith se od fiziokratov navzame ideje o nevidni roki) Država ima klasično obrambno vlogo (obramba, notranji red) ter neprofitne dejavnosti.

protekcionizem

= gre za zaščito (s strani države) nekonkurenčnih panog pred tujo konkurenco

intervencionizem

= država že posega v gospodarstvo s posamičnimi ukrepi → loteva se denarnega, davčnega področja. Ni še sistema ukrepov, ukrepi so le posamični.

dirigizem

= usmerjanje s sistemom ukrepov

državno planiranje

= v izrednih razmerah. Skrajna oblika državnega planiranja je **totalitarizem** (poseganje v vse stvari) → med vojno uporabljale tudi zahodne države.

1.3.1. KONVERGENÈNA HIPOTEZA

= teoretièen pogled na zblíževanje EP in planiranja

Zaèetna ideja, ko je planiranje postajalo pomembno, je bila, da sta EP in planiranje dve različni stvari, nato je postajala EP vse bolj srednjeroèna in obe dejavnosti sta se približevali. Sedaj je planiranje del EP.

konvergenca = zblíževanje, približevanje

Prva ideja socializma je izkljuèevala tržno gospodarstvo v prihodnji družbi (zaè. 19 stol.). Sredi 19. stol. govorijo o tem, da bo družba zavestno, brez trga, delila naloge v gospodarstvo (**Marx, Engels**). V oktobrski revoluciji (**Lenin**) so zelo povzemali Marxa in Engelsa, zato je Lenin takoj po revoluciji izdal 'Dekret o zemlji' (razlastitev) in zaèeli so zavestno deliti naloge → **planski mehanizem**.

Marx in Engels sta verjela, da bo revolucija izbruhnila v najbolj razviti državi (Pariška komuna). Na podlagi teh izkušenj so ugotovili, da je treba vse lastnike pobiti (vodje nasprotnikov). Do revolucije je prišlo v Rusiji, ker so bila tam najveèja protislovja (zadnja odpravi fevdalizem, tlaèan je moral zemljo kupiti → fevdalci še vedno lastniki). Treba je bilo prehraniti veliko ljudi. Kozaki (privilegiranci) niso bili pristaši revolucije. Odpravili so denar, trg, trgovine. Sistem se je imenoval **vojni komunizem**, bil je rešitev v sili. Glavni vodja je bil **Trocki** (trockizem) → gospodarstvo naj bo organizirano kot vojska, vodi naj ga vojska → **komandni mehanizem** → šlo je za direktive, vse do zadnjega delovnega mesta.

1921 - ustanovijo **GOSPLAN** - prvi planski organ v zgodovini, zaène se sistem direktivnega planiranja. Je popolni totalitarizem.

Stalinizem = kopija fašizma, poudarek daje na zunanjem videzu;

→ vodstvo partije naj bi prevzel **Stalin**, (dve drugi funkciji pa **Trocki** in **Buharin**) → zaène se boj za oblast. L. 1927 je partijski kongres, na katerem Stalin obraèuna s Trockim, ki pobegne. Stalin govori o planiranju tudi v drugih državah, vendar naj bi bil sovjetski sistem drugaèen → **planiranje z direktivami**.

Kujbišev govori o planiranju praktièno enako kot Stalin → cilje si zastavimo zato, da jih dosežemo, ne le ugibamo o prihodnosti (zahodne države).

Buharin je bolj zagovarjal tržno gospodarstvo. L. 1927 je obstajalo popolno razlikovanje med EP in planiranjem.

II. svetovna vojna je zblížala sovražnike. V ZDA so obstajale simpatije do socializma (Sfizi, imeli so komunistièno stranko), po vojni 1949 The Economist pravi: Planiranje je pravo planiranje tam, kjer država intervenira v vsako panogo, makroekonomska politika pa tam, kjer imajo podjetja samostojnost (**Durbin**).

Tinbergen l. 1961 piše o konvergenci planiranja in EP. Zanj sta EP in planiranje podobni dejavnosti. V socialistiènih državah vidi elemente trga, v kapitalistiènih pa elemente plana. ZDA imajo npr. v proraèunu plan za 4 leta vnaprej. Danes se je konvergenca že dogodila.

2. RAZVOJ PRAKSE EK. POLITIKE

2.1. EKONOMSKA POLITIKA

= kot praktična dejavnost je že zelo stara. Da je lahko EP, mora biti zavestna dejavnost (pri odločanju se moramo zavedati posledic).

Ukrepev in njihovih posledic se začnejo zavedati v **merkantilizmu**. Pospesovali so mednarodno menjavo (kopičenje zlata), zanemarili so agrarni del (**protekcijem**).

Naslednja zavestna ek. politika je **fiziokratizem (F. Quesnay)**. Rekel je, da je treba poskušati podpirati kmetijstvo (tu nastaja vrednost). Pomembna je zlasti ideja **liberalizma**, ki je praktična EP (ljudstvu je treba vladati). Liberalizem je kot ekonomska filozofija zelo prisotna ves čas, država v času liberalizma nastopa s posamičnimi ukrepi.

EKONOMSKA PODLAGA ZA DRŽAVNO POSEGANJE:

* državni in javni sektor

- javna uprava
- poddržavljanja
- privatizacija
- javna podjetja

2.2. EKONOMSKA PODLAGA ZA DRŽAVNO POSEGANJE

→ za vsak pravni predpis mora obstajati mehanizem za njegovo izvajanje

Država je že od nekdaj lastnik dejavnosti: vojska, policija, transport (zlasti ceste), sodišča...

Javni sektor je rasel s poddržavljanjem → to je bilo pod vplivom cikličnega gibanja (sprva so stvari večinoma privatne, npr. železnice. Ko postanejo sistemi veliki in zahtevajo standardizacijo, velik stalni kapital, se to poddržavi, ker le država lahko to zagotovi. Nato v tem ciklu pride do tehnološkega napredka, mogoče je imeti več tehnologij. Kjer je v ozadju omrežje nastopi država. Nato je možno vpeljati vzporedna omrežja in konkurenco (TV). Nato pride do delitve. Omrežje ostane večinoma državna last, polnjenja omrežja, distribucija, in odjem pa lahko postane privatno.)

Kjer je državna lastnina slaba, se vpelje podjetništvo z javnimi podjetji, večinski delež je državen (pri nas 51%, ponekod le 10%). Javno-storitvene panoge: za sabo imajo omrežje (telefon...).

Velika Britanija se zadnje čase zelo trudi s privatizacijo, javnih podjetij je najmanj v ZDA, največ pa v Franciji.

2.3. ZAJEMANJE BDP V DRŽAVNI PRORAČUN

Država vpliva na gospodarstvo preko:

- regulacija
- javna lastnina
- javne finance

V začetku stol. je bil delež javnih izdatkov v BDP 7%. Po veliki krizi je ta delež zrasel na 19%, po II. svetovni vojni pa to naraste na 20 - 30%.

Delež javnih izdatkov v BDP se povsod povečuje → le redke države pod 20%, segajo tudi do 60% (Švedska).

Rast deleža javnih izdatkov v BDP je posledica poseganja države v gospodarstvo in socialo → zadnja leta neke vrste zakonitost.

V velikih državah raste ta delež počasneje kot v majhnih → pri svobodnem gibanju prebivalstva po svetu ljudje vidijo standard v javnem sektorju, zato člani majhnih držav pričakujejo enak standard. Za majhno državo je to relativno večji izdatek.

V letu 1989 delež javnih izdatkov v BDP pada → posledice reagonomike in thatcherizma. Clinton je bil zopet spet prisiljen v večje izdatke. V globalu deleži javnih izdatkov v BDP rastejo, a vedno počasneje.

2.4. TEORIJE O RASTOËI EKONOMSKI VLOGI DRŽAVE

Rast ekonomske vloge države se razlaga z institucionalno in neinstitutionalno razlago → gre za upoštevanje ali neupoštevanje institucionalnih razliënosti med posameznimi državami.

Neinstitutionalna razlaga je splošno veljavna, ker pa obstajajo institucionalne razlike med državami, pride do instit. razlag.

Institucionalne razlike med državami so:

- politični sistem
- strukturne razlike
- ekonomske in politične povezave med državami
- medsektorske povezave
- politične integracije
- vplivne skupine (lobiji)
- vloga državne birokracije

2.4.1. Wagnerjev zakon - 1. različica (1874)

- v bistvu se ga ne da definirati
- gre za družbo, ki se vseskozi prenavlja in spreminja (spreminja svojo strukturo)
- vloga države se spremeni, ker se spremeni tradicionalna vloga države

V tem času se dogajajo mnoge revolucije v industriji, družba se močno spreminja, v njej pa tudi družina. Prej se je vse dogajalo v družini, nato pa je začela posegati država (obvezna šola...).

Ta zakon velja, a ni dober za napovedi.

Institucionalno: primer Danska;

- vpliv na delež G/Y (delež državne porabe v celotnem prihodku družbe):
- + stopnja urbanizacije, delež izvoza, rast števila prebivalstva
- delež zaposlenih v industriji

2.4.2. Wagnerjev zakon - 2. različica

- po drugi svetovni vojni
- bistvo razlaga je dohodkovna elastičnost povpraševanja
(institutionalno: Ramov model; 60% od 115 držav elastičnost nad 1)

Englov zakon

- država se kot producent dobrin koncentrira na tiste, ki imajo vse visoko dohodkovno elastičnost.

Engel je hodil po družinah in spraševal ljudi o njihovih izdatkih → ugotovi, da v absolutnem znesku vsi izdatki z rastjo dohodka naraščajo, a za glavne življenjske dobrine pa gledano relativno izdajamo vedno manj. Izdatki za luksuzne dobrine se z rastjo dohodka vse hitreje povečujejo, raste pa tudi delež varčevanja.

Glavni producent teh (luksuznih) dobrin je vedno bolj država (kultura, šolstvo, zdravstvo...).

2.4.3. Peacock - Wisemanov dezalokacijski učinek

→ 50' leta tega stoletja: delež državnih izdatkov v BDP se v kriznih razmerah skokovito poveča (vojne, kasneje tudi cikli).

Zlasti izrazito je to v vojnah. Da država lahko financira vojno, poveča davke, vendar ljudje takrat to sprejmejo (saj je vojna). Ko vojna poneha, se delež proračuna ne zmanjša, ker so se ljudje na to navadili, zato ostane na dani ravni.

2.4.4. Cenovno-elastično povpraševanje in Baumolov sindrom

- pritisk sindikatov za izenačevanje mezd
- visoka dohodkovna in nizka cenovna elastičnost dobrin

Baumol je za potrebe raziskave gospodarstvo razdelil na dva dela:

1. privatni sektor
2. javni sektor

V privatnem sektorju je produkcija višja in hitreje raste.

produkcija povzroči ↓ cene; tu je pomembna elastičnost → če je povpraševanje togo (državni sektor), cene padejo, povečajo se dohodki prodajalca, sindikati lahko izsilijo višje plače (produkcija → plače).

Državni sektor pa večinoma producira storitve, tu pa povečanje produktivnosti dostikrat ni možno (ali pa le na račun kvalitete). V storitvah je želeno, da produkcija ne raste. Tu plače zato ne bi mogle rasti, a zaposleni preko sindikatov zahtevajo plače, zato mora država povečati proračun.

2.4.5. Redistribucija dohodka in medianski volilec

- ↓ asimetrična distribucija dohodkov
- ↓ razlika med povprečnim dohodkom in dohodkom medianskega volilca

→ srednja enota ponavadi dobi manj od povprečja!

Večina volilcev je v spodnjem delu → obljube vlade o redistribuciji dohodkov, imajo pomemben učinek na odločitve volilcev o tem, koga voliti na volitvah.

→ institucionalno: ZDA 1937 - 1977: porast deleža za redistribucijo dohodkov v proračunu z 12% na 22%

2.4.6. Interesne skupine

→ pritiski na vlado za redistribucijo v korist sindikatov in lobijev

lobi = interesna skupina, ki normalno, formalno deluje (npr. gospodarski lobi, narodnostni lobi)

sindikati

društvo = npr. vojni veterani v ZDA

Vse te tri vrste interesnih skupin, imajo lahko močan vpliv na vlado, saj lahko močno vplivajo na javno mnenje.

2.4.7. Fiskalna iluzija in neprisilno zbiranje davkov

→ gre za prenos težišča z direktnih na indirektno davke

→ večanje državnega deficita in javnega dolga

Davke delimo glede na dva kriterija:

↓ glede na naslovnika

↓ ali je možno davek prevaliti na drugega

Danes se države več poslužujejo indirektnih davkov (prometni davek, davek na dodano vrednost...)

2.4.8. Politično ekonomski cikli in politično odločanje

→ odločanje za hitrejšo ali počasnejšo rast državnega vpliva

instituc.: Švica → referendum na zvezni ravni in na ravni kantonov

Finska → večina parlamenta za uvedbo novih davkov

→ obnašanje politikov pred volitvami

→ politika zakonodajnega odločanja koalicijskih vlad

→ dajejo obljube strankam (vplivne skupine), razne ugodnosti, nastajajo volilni cikli...

2.4.9. Birokracija

→ težek nadzor nad upravljalnim in informacijskim monopolom državne birokracije

→ vsi soglašajo, da je birokracija odločilna, je sistem, ki regenerira samega sebe v vse večjem obsegu.

2.4.10. Državni in javni uslužbenci kot volilci

→ javni uslužbenci na volitvah v bistvu volijo svojega delodajalca

2.4.11. Vpliv strank

→ različne stranke različno vrednostijo posamezne skupine proračunskih izdatkov

→ ne da se upoštevati vseh strankinih želja (uprava je cenejša, če sta le dve stranki).

2.4.12. Centralizacija moči

→ vprašanje federalizma: kaj je ceneje, centralizacija ali decentralizacija države?

Federalizem naj bi zaradi vzajemne kontrole nižal izdatke, vendar na splošno velja, da je federacija dražja.

Centralizem: izdatki le na eni ravni

3. RAZVOJ PRAKSE PLANIRANJA

→ Elementi planiranja obstajajo že ves čas:

- ↓ praskupnost
- ↓ sužnjelastništvo
- ↓ fevdalizem (najbolj v cehovski ureditvi)

Elementi planiranja so bili torej prisotni že povsod, kjer je prevladovala naravna produkcija.

Planiranje = ekonomska politika za bolj oddaljeno prihodnost, blagovno gospodarstvo postaja prevladujoče.

Interno ali parcialno planiranje (19. stoletje)

19. stol. je val industrijskih revolucij, zaradi notranje delitve dela (horizontalno v družbi in vertikalno v produkciji) se je začelo planiranje in dogovarjanje med podjetji v isti panogi (sprva gentlemanski dogovori, nato sindikati...).

Pomankljivost je bila, da niso obstajale povezave med panogami. Zato se kot naravno pojavlja ciklično gibanje - krize (kriza hiperprodukcije: optimisti → produkcije in nastane kriza realizacije)

Kriza je, če pride cikel nenadoma in se kaže na sekundarnem finančnem trgu.

Povodi za krize so navadno zelo različni in banalni.

Velika kriza

→ dajala je vtis, da se ne bo nikoli nehala, karkoli so s tedanjim znanjem naredili, ni prineslo rezultatov. Po veliki krizi se naredi velik prelom glede EP.

Po koncu I. svetovne vojne, ki ZDA ni prizadela, so se ZDA pričele ukvarjati s prohibicijo, kar je prineslo manjšo krizo.

29.10.1929 je zelo poskočila ponudba delnic (10x večja ponudba od povpraševanja). Borzo so zaprli, ljudje so to izvedeli, se ustrašili in navalili na banke. Zaradi velikega navala je le nekaj odstotkov ljudi prišlo do svojega denarja. Takrat še niso poznali kreditnih multiplikatorjev, tudi trg vrednostnih papirjev še ni bil urejen.

Takratni predsednik ZDA je bil **Hoover**, ki je bil prepričan liberallec, menil je, da se bo kriza končala, ljudi je pozival k varčevanju... Niso poznali enačbe $Y = C + I + G$, delež državnih izdatkov v BDP je bil le okoli 7%, daleč največja je bila potrošnja C lastnikov in delavcev. V krizi lastniki sicer manj trošijo, 60-70% je potrošnja delavcev.

Pred krizo je optimizem, pride boom in nato padec. Podjetniki ustavijo proizvodnjo, delavci gredo na cesto, $D \downarrow \rightarrow L \downarrow \rightarrow D \downarrow \rightarrow I$ (zmanjšanje povpraševanja povzroči zmanjšanje povpraševanja po denarju, to naprej multiplicira dodatno zmanjševanje povpraševanja, vse gre nato samo še navzdol...)

Podjetnik v krizi ne investira. Med podjetniki se jih nekaj vedno obnaša nekoliko netipično → zlasti je kriza primerna za inovatorje. V veliki krizi pa se to ni zgodilo. Kriza se je le poglobljala. Brezposelnost je znašala preko 40%, delali so moški kot edini hranilci družine, kar pomeni, da je bilo 10x več ljudi brez dohodka. Hoover je še spodbujal S in $D \downarrow$. Ta kriza je tipična kriza hiperprodukcije, ki se sprevrže v krizo realizacije.

Roosevelt je v predvolilnem boju uporabil le zaposlovanje in je močno zmagal. Začel se je **New Deal**. Roosevelt je obljubljal zaposlitev preko države → javna dela → proračunski deficit.

V prvi polovici 20. stol. → posamièni **funkcionalni plani**
→ posveèeni so enemu samemu problemu

ZDA:

- ↓ 1919 Plumbov plan
- ↓ 1924 Dawesov plan
- ↓ 1929 Youngov plan
- ↓ 1929 plan izvoznih obv.
- ↓ 1933 Townsendov plan
- ↓ 1933 New Deal
- ↓ 1946 Achensen-Lilienthalov plan
- ↓ 1947 Marshallov plan

Dawesov plan

= odpelaèilo dolgov Nemèije iz vojne, ni bil uresnièljiv

To je poskušal popraviti **Youngov plan**, a tudi to je bilo še vedno prehudo za Nemèijo.

V èasu New Dealja je v ZDA predsednik Roosevelt, v Evropi pa vladata Mussolini in Hitler ter Stalin v Rusiji. Hitler je moèno nasprotoval Rooseveltu. Tudi Nemèija je imela neke vrste New Deal - pripravljala se je na vojno in angažirala vse prod. faktorje v vojni industriji. Hitler je na oblast prišel l. 1933.

!!! Marshallov plan

!!! Monnetov plan

Evropa:

- ↓ 1914 NEM Rathenaunov plan
- ↓ 1929 FRA Tardiejev plan
- ↓ 1932 ITA Agropoutino
- ↓ 1934 FRA Marquetov plan
- ↓ 1934 ZDA Tennessee valley Authority - del New Dealja
- ↓ 1939 CH Whalenov plan
- ↓ 1942 VB Beveridgev plan (pokojninski sistem)

4. CENTRALIZACIJA IN DECENTRALIZACIJA

Ločimo centralizacijo in decentralizacijo v odločanju in v organizaciji gospodarstva / družbe

4.1. C/D V ODLOČANJU

Predpostavki za razlago:

- ↓ imamo 1 ali več organizacijskih (upravljaljskih) ravni → množica istovrstnih gosp. subjektov, npr. podjetja, občine, javni zavodi...
- ↓ na vsaki od teh organizacijskih ravni *lahko* odločajo

S temi predpostavkami zgradimo dva modela:

a) model popolne centralizacije

→ imamo več organizacijskih ravni, odloča se le na eni sami, praviloma na najvišji, kjer je običajno en sam ekonomski subjekt - imenujemo ga **centralna avtoriteta**.

b) model popolne decentralizacije

→ imamo eno organizacijsko raven, ekonomskih subjektov na tej ravni je več, vsi odločajo. Noben od opisanih modelov ne obstaja v dejanskem življenju. V realnosti obstajajo **hibridni modeli**, vsebujejo elemente centralizacije in decentralizacije.

Za **mero centralizacije oz. decentralizacije** konstituiramo **upravljaljski obrazec**.

parameter

= dejstvo v gospodarstvu oz. neka odločitev, ki se ji ekonomski subjekti prilagajajo po lastni presoji (ek. subjekti lahko parameter upoštevajo ali pa ne), npr. vse cene so parametri

direktive

= dejstva, odločitve, ki jih morajo ek. subjekti v celoti upoštevati, npr. pravni predpisi so lahko parametri ali direktive

preference

= notranje gonilne sile v ek. subjektih, ki določajo obnašanje subjektov - subjekt nanje ne more vplivati

V popolni centralizaciji ni parametrov, oz. èe so, nimajo nobenega vpliva → so zamrznjeni. Upravljaljski obrazec je v primeru centralizacije sestavljen samo iz direktiv in nekaj preferenc, ki pa se vse zreducirajo na eno samo → ugoditi centralni avtoriteti, ker si za to nagrajen.

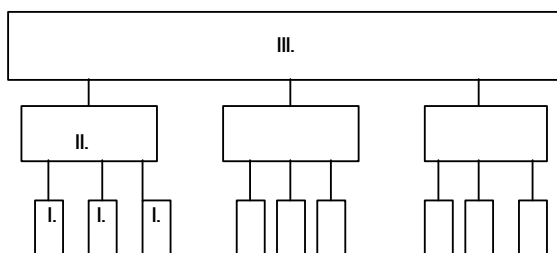
V popolni decentralizaciji so le parametri, direktiv ni, preference so maloštevilne (profiti, mezde...).

V hibridnem modelu je vse. Mere centralizacije oz. decentralizacije ne izražamo količinsko, ampak opišemo z atributi, ki se dajo rangirati. Mero centralizacije ugotavljamo tako, da pogledamo, kateri del upravljaljskega obrazca velja.

Upravljaljski obrazec velja za posamezno org. raven. Vse ravni nimajo enakega obrazca. Nekatere ravni upravljamo s parametri, druge z direktivami. Imamo več org. ravni in ena sama se upravlja parametrično. Mera decentralizacije bo tem višja, èim nižje je v hierarhični strukturi parametrično upravljana raven, ker štejemo, da je navzdol vse več ekonomskih subjektov.

V gospodarstvu je več parametrično upravljanih ravni. Mera decentralizacije je tem višja, èim več je parametrično upravljanih organizacijskih ravni in èim nižje so v hierarhični strukturi.

4.2. C/D V ORGANIZACIJI

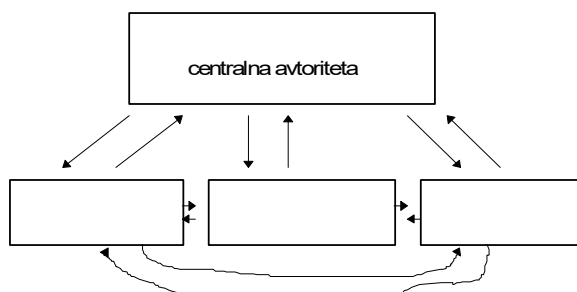

→ C/D v organizaciji nima nič opraviti z C/D pri odločanju, ampak z **informacijskimi tokovi**, ki tečejo po povezavah med organizacijskimi ravni. Če so povezave med ek. subjekti na isti ravni govorimo o **horizontalnih povezavah**, če pa so povezani ekonomski subjekti na različnih ravneh, govorimo o **vertikalnih povezavah**.

model popolne centralizacije:

→ enote z iste ravni lahko med seboj kontaktirajo samo prek najnižje skupne enote, ki pa je na višji ravni - npr. samo prek direkcije...

→ komunikacije med različnimi panogami gredo vedno le prek najvišje ravni.

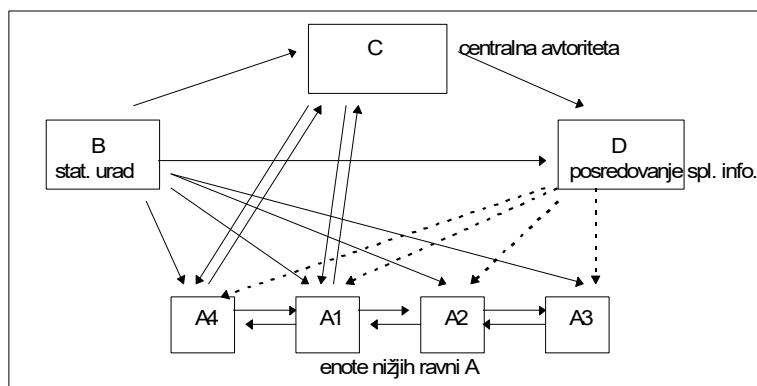
hibridni model:

→ prevladujejo v praksi

→ vsebujejo tako vertikalne kot horizontalne povezave

model popolne decentralizacije

= vse enote (ekonomski subjekti) ležijo na isti ravni in so med seboj povezane kakorkoli hočejo.

→ v tem modelu so nekatere od enot direktno povezane s centralno avtoriteto → **specifièni naslovník** (npr. oborožitvena ind. v državi).

→ nekatere enote nižjih ravni nimajo nobenega neposrednega stika s centralno enoto (veèina), podatke o teh zbira statistični urad, med centralno avtoriteto in in specifiènim naslovníkom gredo neobdelane informacije, za ostale zbira informacije, jih obdeluje, agregira, statistični urad. Centralna avtoriteta odloèa na podlagi agregatnih informacij in odloèitve posreduje preko posebnih institucij (D) (npr. Uradni list, HMSC) do nižjih enot.

Specifièni naslovníki dobijo direktive (zanje veljajo tudi parametri), ostali dobijo parametre (lahko velja tudi kakšna direktiva).

Manj ko je direktnih povezav s centralno enoto, večja je stopnja decentralizacije.

C/D je lažje meriti na podroèju organizacije, kot na podroèju odloèanja.

5. TEORIJA EKONOMSKE POLITIKE

Na področju teorije ekonomske politike obstajata dva dela:

- ↓ *Walrasov model*
- ↓ *Paretov model*

Walrasianska podlaga

Walras → govori o 'homo economicus', ki je teoretično bitje (racionalno), utemelji ga Smith, kasneje se to vzame za dano. Smith govori, da razumno bitje zasleduje le nekaj svojih interesov. To agregira v nevidno roko.

Ben Susanbatt opiše 'homo economicus-a' s 7 **postulati** (trditev, katere veljavnost vzamemo za splošno veljavno).

1. postulat o uniformnosti - vsi odrasli so si v svojem obnašanju v vsakem času in situaciji podobni (enaki odzivi)
2. postulat o inteligenci - ekonomski človek je popolnoma obveščen, pozna samega sebe in vse ostale ek. subjekte, sisteme v družbi, tehnologijo (obstoječo in možno)
3. postulat o egocentričnosti - gleda le na svoje koristi, interesi drugih ek. subjektov ga ne zanimajo
4. postulat o konkurenčnosti - ek. človek ves čas tekmuje
5. postulat o poštenosti - pošten in predan družbenim institucijam
6. postulat o delavnosti - ni ob vsakem času enako delaven (manj, delavnost raste, nato zopet pada, vsaka nadaljna ura dela je bolj naporna)
7. postulat o tekočih potrebah - ek. človek je skromen (hrana, obleka, nekaj komforta, varnost, varčevanje)

Ekonomski človek vedno skuša maximizirati koristi in minimizirati stroške!

5.1. Walrasov model (temeljni model decentralizacije)

→ trivialni model decentralizacije → popolna konkurenca

Model upošteva le dve vrsti stvari:

1. **dobrine** (blago, $j=1, \dots, m; m+1, \dots, z$)

→ od 1 do m so potrošne dobrine, od $m+1$ do z pa
produkcijski faktorji (dobrine, ki jih uporabljamo za
produkcijo...)

Vse produkcijske faktorje je Walras zreduciral na delo,
vendar njegov model nima nič skupnega z delovno
teorijo vrednosti, produkcijski faktorji so le materializirano
delo.)

2. **ekonomski subjekti** ($i=1, \dots, n$)

Dobrine in ekonomske subjekte povezuje količina pos. dobrine q_{ij} → količina dobrine j , ki jo kupi/proda ekonomski subjekt i . Ekonomski subjekti so:

- ↓ potrošniki (dobrine kupujejo → pridobivajo koristnost; $+ q_{ij} \quad j=1, \dots, m$)
- ↓ prodajalci (dobrine prodajajo → pridobivajo koristnost; $- q_{ij} \quad j=m+1, \dots, z$)

→ menjava v gospodarstvu naj bi potekala tako, da bi se trg izpraznil → takrat nastopi ravnotežje (iskanje ravnotežja je bistvo modelov).

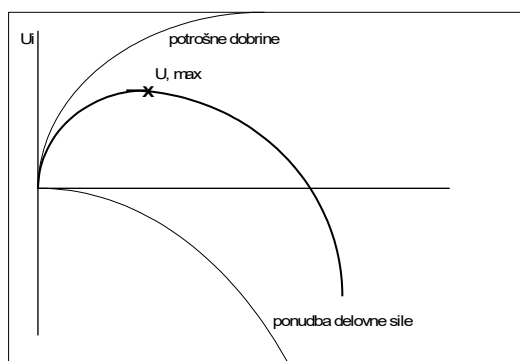
Na trgu sodelujejo vsi ekonomski subjekti, bistvo tržnega mehanizma je menjava, ki naj maximizira koristnost. Dobrine lahko zamenjamo samo preko cen, z namenom, da bi pridobili večjo koristnost (merilo je $p \cdot q$). Namen modela je vzpostavitev ravnotežja, a vsak želi maximizirati koristnost.

Funkcija koristnosti ($U_i = U_i(q_{i1}, q_{i2}, \dots, q_{im}; q_{im+1}, \dots, q_{iz})$)

= definirana je nad vektorskim prostorom potrošnih dobrin in ponudbe delovne sile hkrati. Po sestavi mora hkrati ustrezati dvema pogojema:

- ↓ večji obseg potrošnje pomeni večjo koristnost in večji obseg ponudbe delovne sile pomeni manjšo koristnost
- ↓ mejna koristnost potrošnih dobrin pada in mejna koristnost ponujane delovne sile raste.

= funkcija koristnosti i-tega subjekta upošteva vse dobrine, ki jih ta subjekt lahko kupi ali mora prodati, da bi lahko druge kupil.

→ polna veja funkcije je vsota èrtkanih dveh èrt

→ **koristnost potrošnih dobrin** → daje pozitivno koristnost, vendar ima vsaka naslednja enota manjšo koristnost (1. Gossenov zakon). Celotna koristnost najprej raste, nato pa pada (primer: kozarci vode v pušèavi), na koncu lahko postane celo negativna.

Obstaja neko ekonomsko relevantno podroèje:

1. odvod funkcije > 0 ; da je funkcija ekonomsko relevantna
2. odvod funkcije < 0 ; funkcija raste vedno poèasneje

→ **produkcijski faktorji** → delati je zoprno, vsaka nadaljna enota dela je bolj zoprna.

Funkcijo koristnosti sestavlja oboje, potrošne dobrine in produkcijski faktorji → gre za seštevanje, funkcija koristnosti naj gre do tam, kjer je skupna koristnost še pozitivna.

V tem modelu je pomemben tudi **denar**, ki pa je samo menjalno sredstvo, je numerer (števec) in ni blago. V modelu nastopa tudi **avkcionar**, ki pomaga vzpostavljati ravnotežje za vse ekonomske subjekte in to hkrati.

Obstaja t.i. matrika Q.

→ pri vsaki dobrini je za vsak ekonomski subjekt cena ali ravnotežna, previsoka ali prenizka. O tem vsak obvesti avkcionarja, tako pride do seštevka. Èe obstaja presežek, pride do zvišanja cene, èe je primankljaj, pa se cena zniža → cenovni vektor se popravi. To se ponavlja do p^* , kjer imajo vsi ravno prave kolièine, ni presežkov in ni primankljajev. Vsak ekonomski subjekt je prišel v ravnotežje, ker so vsi ek. subjekti v ravnotežju, je hkrati v ravnotežju tudi celotno gospodarstvo → splošno ravnotežje (**Marshall**: splošno ravnotežje se vzpostavlja prek parcialnih).

$$\sum \sum q_{ij} \cdot p_j^* = 0 \rightarrow \text{splošno ravnotežje}$$

Èprav se v tem postopku vzpostavi ravnotežje in zopet poruši, se to z novimi cenami spet vzpostavi, kajti število kombinacij q^*p , ki dajo enak rezultat je veliko.

tatonnement = iskanje izhoda v temi

Pomankljivosti Walrasovega modela

- ↓ preobsežnost modela - gre èz vse meje, upošteva le matematièno, v modelu ni nobenih omejitev
- ↓ statiènost - ves tatonnement se zgodi in reši enkrat, matriko bi bilo treba dinamizirati (širiti matriko)
- ↓ avkcionar je nerealna oseba
- ↓ ni eksternalij (to vpelje šele Marshall)

5.2. Paretov model

... nadaljuje in popravlja Walrasa. V model je vnesel omejitve.

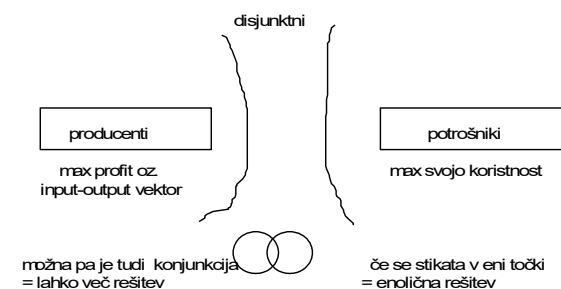
→ v Paretovem modelu so produkcijski faktorji omejeni, zato se lahko producira le omejene kolièine potrošnih dobrin in tudi cene so omejene. To povzroèi krèenje Walrasovega modela.

Lange se ukvarja tudi že s privatnim sektorjem (deluje po tržnem mehanizmu), v javnem sektorju pa država igra vlogo walrasianskega avkcionarja → cene najdejo po iterativnem postopku.

Tudi Pareto deli ekonomske subjekte v dva dela:

- ↓ producenti
- ↓ potrošniki

Gospodarstvo razpade tako na dva dela, ki vsak zase maximizirata svoje koristi.

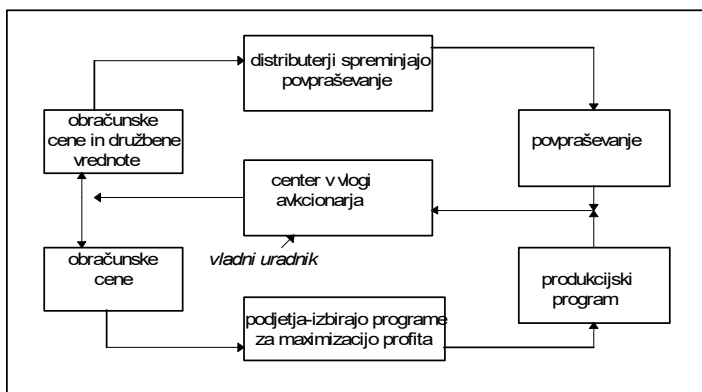
→ rešitev je cenovni vektor → ravnotežni (walrasianska rešitev).

→ najprej se optimizira stran produkcije, nato se gre s tem v potrošnjo, kjer se nato vzpostavi eno samo ravnotežje.

Lange: obnašanje javnega sektorja je drugaèno od obnašanja tržnega privatnega sektorja.

Optimum po Pareto: koristnost je maximizirana, ko je nihèe ne more poveèati, ne da bi se drugemu zmanjšala.

5.3. Lange, Arrow, Hurwiz

Javna dobrina ni tržna dobrina, cena zanjo se torej ne oblikuje na trgu, paè pa v nekem prostoru, ki je simulacija trga. Tržno se obnašajo proizvajalci. Izvajalca nekega posla dobimo na podlagi razpisa, kjer proizvajalci tekmujejo med seboj.

Svojega predstavnika potrebuje tudi povpraševanje → to je distributer.

'shadow price' - obračunske cene, saj se cene ne oblikujejo na trgu.

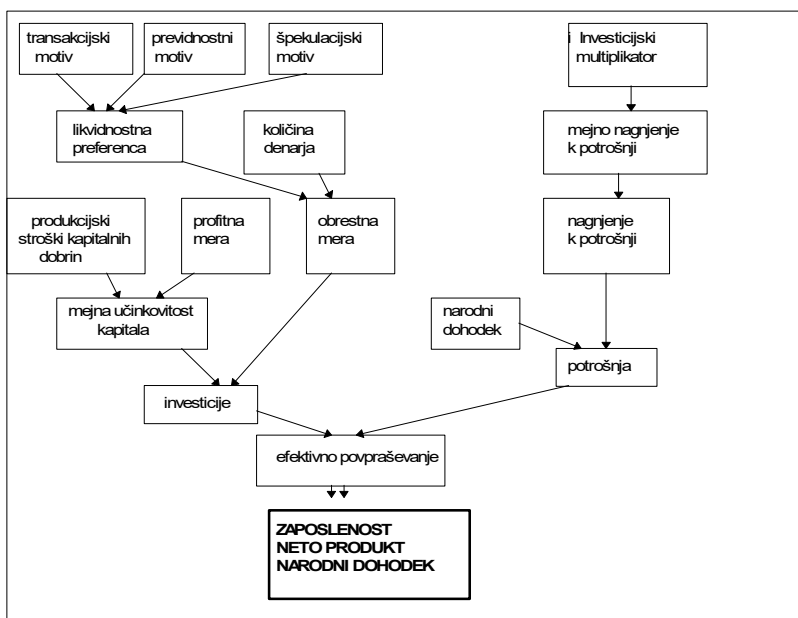
Javne dobrine se ne da kupiti na trgu. Ostale lastnosti javne dobrine:

- ↓ ne da se je atomizirati (deliti)
- ↓ obstaja prost dostop do dobrine
- ↓ nizka cena
- ↓ netekmovalnost
- ↓ splošno povpraševanje po njej

Lange je o tem le pisal, Arrow in Hurwiz sta to tudi matematièno dokazala!

Ta teorija je še zelo živa v Franciji, kjer igra javni sektor pomembno vlogo v gospodarstvu → vse velike projekte vodi država.

5.4. Keynesianski del teorije EP

Keynes se je moral odpovedati ideji o racionalnem èloveku, saj je ugotovil, da èloveka ne žene razum, paè pa emocije → emocionalni èlovek. Drugaèe ni mogel opisati, zakaj je prišlo do kriz. Pri

Keynesu država nikjer ne nastopa v začetku, vendar Keynes zaradi kriz ugotavlja, da je poseg države v gospodarstvo nujen.

Jan Tinbergen

→ keynesianist, oče ekonomske politike

Tinbergen opisuje narodno gospodarstvo kot vektor D, kjer imamo vpisana dejstva oz. podatke o nekem narodnem gospodarstvu (Y, N, G, U...)

$$D = \begin{bmatrix} D_1 \\ D_2 \\ \vdots \\ D_i \end{bmatrix} \quad \text{Ta vektor je enolično določen.}$$

Obstaja tudi vektor P, to je vektor ukrepov oz. instrumentov (davčna stopnja, državni izdatki, državne investicije...)

$$P = \begin{bmatrix} P_1^a & P_2^a & \dots & P_j^a \end{bmatrix}$$

a; pomeni število možnih variant

npr. P_1 = davek na dohodek, njegova vrednost se lahko giblje med 0% do 86%, skupaj imamo torej 87 možnosti samo pri P_1 (a=87)

Tako dobimo matriko E.

$$E = \begin{bmatrix} E_1^1 & E_1^2 & \dots & E_1^{k^j} \\ E_2^1 & & & \\ \vdots & & & \\ E_i^1 & & & E_i^{k^j} \end{bmatrix}$$

Razlagamo si jo takole:

E_1^1 = na prvi podatek smo delovali s prvo variacijo

E_1^{kj} = na prvi podatek smo delovali s k^j -to variacijo

V matriki E so zapisane vse možne variante ekonomske politike, ker pa je teh variacij preprosto preveč, iščemo le najboljšo. To naredimo tako, da v vsaki vrstici poiščemo najvišjo vrednost. Ker pa te najvišje vrednosti ne ležijo vse v enem stolpcu se pojavi problem.

$$E = f(P, D)$$

Problem sedaj zasujemo, privzamemo, da sta D in E dana, ter iščemo P (privzamemo, da poznamo D (poznamo stanje, ki ga želimo doseči), poznamo tudi E (poznamo vsa možna stanja) ter iščemo P. Sprašujemo se, s katerimi instrumenti naj vplivamo na gospodarstvo, da bomo dosegli stanje boljše od sedanjega).

Poznamo torej podatke, izberemo situacijo, ki jo želimo, nato pa iščemo vrednosti instrumentov, ki nas bodo popeljale tja.

Izberemo podatke, ki jim želimo določiti prihodnost → te zato preimenujemo v **cilje**. Pojavi se problem:

- ↓ kako določiti cilje
- ↓ kako rešiti problem

5.4.1 Cilji in instrumenti ekonomske politike (Kirschen 1964)

Cilji:

Pretežno kratkoročni (konkurentni) cilji:

- ↓ *polna zaposlenost*
- ↓ *stabilnost cen*
- ↓ *izboljšanje plačilne bilance*

Pretežno dolgoročni (strukturni) cilji:

Glavni cilji:

- ↓ *povečevanje produkcije*
- ↓ *izboljšanje alokacije produkcijskih faktorjev*
 - ↓ *spodbujanje domače konkurence*
 - ↓ *spodbujanje koordinacije*
 - ↓ *povečevanje mobilnosti delovne sile*
 - ↓ *povečevanje mobilnosti kapitala*
 - ↓ *spodbujanje mednarodne delitve dela*
- ↓ *zadovoljevanje skupnih potreb*
 - ↓ *državna uprava*
 - ↓ *obramba*
 - ↓ *mednarodni posli*
 - ↓ *šolstvo, kultura in znanost*
 - ↓ *zdravstveno varstvo*
- ↓ *izboljšanje v razdelitvi dohodka in bogastva*
- ↓ *protekcijem in prioritete regijam in panogam*

Stranski cilji:

- ↓ *izboljšanje strukture osebne potrošnje*
- ↓ *zagotovljenost preskrbe*
- ↓ *povečevanje števila in izboljšanje strukture prebivalstva*
- ↓ *krajsanje delovnega časa*

Instrumenti ekonomske politike:

- ↓ instrumenti javnih financ (instrumenti fiskalne politike) (17 instrumentov)
- ↓ instrumenti monetarno - kreditne politike (17)
- ↓ instrumenta valutnega tečaja (2)
- ↓ instrumenti neposredne kontrole (16)
- ↓ spremembe v institucionalnem okviru (11)

V narodnem gospodarstvu imamo torej na voljo 63 instrumentov, s katerimi vplivamo na 12 ciljev.

5.5. Teoretične razlage izbire ciljev ekonomske politike

1. utilitaristična
2. kontraktaristična
3. public choice

5.5.1 Utilitaristična razlaga izbire ciljev ekonomske politike

→ predstavlja most med keyneziansko in walrasiansko teorijo. Gre predvsem za koristnost, ki je keynezianci ne poznajo. Walras maximizira koristnost, z vzpostavitvijo parcialnih ravnotežij se vzpostavi splošno. Vsak cilj je dober, če se zaradi njega poveča koristnost v gospodarstvu.

1. Stroga walrasianska razlaga

→ vsakemu ekonomskemu subjektu se mora koristnost povečati; $U_{i,pret.} < U_{i,sejanost.}$; za vsak i

2. Pareto

→ nikomur se U ne sme zmanjšati, če se drugemu poveča U

3. Kaldor - Hicks

→ dopuščata, se nekaterim ekonomskim subjektom koristnost (U) zmanjša, če se le-to kompenzira s povečanjem koristnosti pri drugih ekonomskih subjektih.

4. Bergson

→ gleda funkcijo koristnosti celotne družbe in se ne osredotoča več na posamezne ek. subjekte

5.5.2. Kontraktaristična razlaga izbire ciljev ekonomske politike

→ ta razlaga nima nobene povezave s koristnostjo

→ v ozadju razlage je **ideja o redu v družbi** (v èasu od sv. Avguščina do T. Akvinskega je bistven božji red, vendar pa srednji sloj (=mešèani) s tem ni zadovoljen in rodi se ideja **naravnega reda**. Po tej ideji naj bi si ljudje red na zemlji izbrali sami, najboljše je, če je podoben naravnemu redu.

Zaèenejo se ideje o enakosti. (**T. Moore**).

Dokonèno se te ideje razvijajo pri **Rousseau**-ju; Le contract social →

→ ljudstvo naj si samo napiše pogodbo in naj jo spoštuje (ustava). Najstarejša demokratična ustava naj bi bila v Angliji. **Magna karta liberatum** (mešèani proti fevdalcem, ukinejo se torture, več svobošèin...)

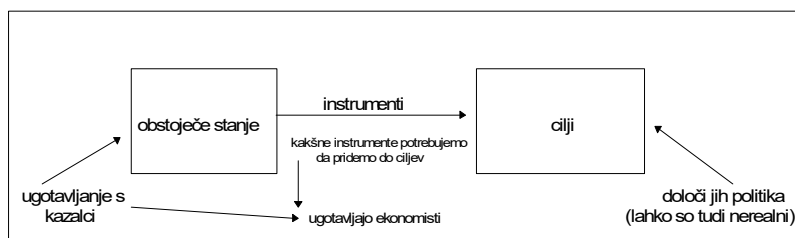
Od konca 18. stoletja se ustave kar vrstijo, vzor je ustava ZDA.

Po kontraktaristièni razlagi izbire ciljev EP, je vsaka prihodnja situacija, vsako postavljanje ciljev dobro, če le ne spreminja zapisanih pravil družbe.

Ta pravila se doloèajo parlamentarno, pojavi se problem **egalitarizma**, ter **cake-cutting** problema; najbolj pravièna razdelitev je kadar vsi dobijo enako. Gre za idejo, da eden deli in drugi izbira. Kdor deli, skuša razdeliti èim bolj enakomerno, saj si bo drugi izbral veèji kos.

5.5.3. Public choice razlaga izbire ciljev ekonomske politike

5.5.3.1 Obièajna teorija EP

Ekonomisti ugotovijo dejansko stanje v gospodarstvu in predlagajo instrumente, ki so potrebni za doseg zastavljenih ciljev. V gospodarstvu mora obstajati nek ekonomski subjekt ki te instrumente dejansko uporabi (vlada).

Družbena funkcija blaginje → obstajala naj bi možnost določitve ciljev

Arrow je najprej skušal ugotoviti postopke:

1. najprej določimo različna možna stanja: x y z u (ekonomski trade-off)
2. določimo, katero stanje je najbolj zaželeno s stališča blaginje celotne družbe

posamezniki: 1. $x > y > z > u$
2. $u > z > y > x$

:

Iz individualnih razvrstitev, ki so **tranzitivne** (logične), naj bi dobili **družbeno razvrstitev** → katera od 4 razvrstitev je najboljša z vidika celotne družbe.

Èe vsak posameznik ve zase, kaj je zanj najboljše, je treba ugotoviti, kakšna funkcija to preslika v družbeno. Družbena funkcija naj bi bila večini najbolj všeè.

Arrowv teorem nezmožnosti

→ pogoji za funkcijo družbene izbire so sledeèi:

1. tranzitivnost - èe velja $x > y$ in $y > u$, potem mora veljati tudi $x > u$
2. dopustnost vseh preferenc - dopustna je vsaka logična individualna razvrstitev alternativ
3. monotonost - èe se uvrstitev kake alternative na lestvici enega ali več posameznikov izboljša, se tudi na družbeni lestvici ne more poslabšati
4. neodvisnost od nerelevantnih alternativ - družbena izbira v doloèeni skupini alternativ je neodvisna od individualnih razvrstitev, o katerih se ne odloèa (alternative, o katerih se ne odloèa, ne vplivajo na medsebojni vrstni red alternativ o katerih se odloèa)
5. soglasnost - (Paretoov kriterij), èe za vsakega posameznika velja $x > y$, potem tudi za družbo velja $x > y$
6. suverenost državljanov - ne obstaja nobena družbena izbira med dvema alternativama, ki se ne bi spremenila ob vsaj eni od možnih sprememb individualnih razvrstitev
7. nediktatorstvo - ne obstaja oseba, katere izbira bi bila vedno enaka družbeni.

Arrow pokaže, da vsaka izbira prekrši enega od pogojev:

→ èe velja 1. pogoj, se navadno kršijo pogoji demokratiènosti (2-6). Arrow je s tem povedal, da ciljev ne moremo doloèiti na demokratièen in logičen naèin. Cilje pa je na nek naèin seveda treba sprejeti → **teorija javne izbire**.

Idealen naèin odloèanja ne obstaja. Na izbiro ciljev vplivajo **procedure** (na kakšen naèin izbiramo cilje) in subjekti, ki izvajajo to proceduro. **Politièni subjekti** so *volilci, vlada, birokracija* in *interesne skupine*.

TEORIJA EKONOMSKE POLITIKE (DODATEK)

Ekonomika politika:

- ↓ **NORMATIVNA** - ali naj oblasti intervenirajo ali ne, na kakšen način naj intervenirajo, kakšne elemente in metode naj pri tem uporabijo
- ↓ **POZITIVNA** - kako dejansko delajo izvajalci ek. politik, kako so akcije odvisne od političnih pritiskov; institucionalne omejitve; public choice

1. Tinbergnov model

Pri osnovni politiki je Tinbergen opredelil **osnovne korake** v ekonomski politiki:

1. **funkcije družbene blaginje** določijo **cilje**, nato se omejimo na te cilje
2. opredelimo **instrumente**, ki so na voljo
3. **model** pove, kako se med seboj povezujejo instrumenti in cilji
4. ugotovimo razlike med **želenim in dejanskim stanjem**, da bi vedeli, kaj moramo spremeniti

Tinbergnov model: $T1 = a1 \cdot I1 + a2 \cdot I2$
 $T2 = b1 \cdot I1 + b2 \cdot I2$

Imamo dva instrumenta in dva cilja. Išemo vrednost instrum. spremenljivk, da bi dosegli cilje → **išemo endogene spremenljivke, cilji pa so dani (postavljeni eksogeno).**

Za enolično rešljivost potrebujemo enako število instrument. spremenljivk in ciljev.

Nekateri modeli so rešljivi, vsi pa ne. V praksi večkrat nimamo vseh spremenljivk, nas kaj omejuje, ali pa spremenljivke vplivajo med sabo (npr. profit in rast Y). V praksi se to kaže tako, da nemoremo doseči vseh točk v modelu, pač pa se moramo omejiti na neko premico. Takrat se odločimo za točko, v kateri imamo ob danih omejitvah čimmanjše izgube. (točka 'bliss point' ni dosegljiva, sprejeti moramo nek kompromis → velja trade-off)

Theilov model - zaradi omejitev nek model ni rešljiv → sprejeti moramo nek kompromis, saj nam zmanjka število instrumentov

Obadva omenjena modela (Tinbergnov in Theilov) predpostavljata skladnost ciljev → ekonomske politike so popolnoma enake (npr. tako politiko M, kot politiko G določa država).

V praksi pa se večkrat spopademo s primerom, ko ekonomske politike niso popolnoma skladne (npr. politiko M določa centralna banka, politiko G pa država). V tem primeru uporabimo **Mundelov model**.

Mundelov model

V primeru Mundelovega modela, vplivamo na tisto, kar nam daje boljše rezultate, kar je lažje. Do cilja pridemo s konvergenco.

Vloga negotovosti v ekonomski politiki

Pool, 1970

$$Y = \alpha \cdot M + \varepsilon$$

→ če je α negotov, bi ob funkciji izgub $L = (Y - Y^*)$ ugotovili, da ni dovolj, da vzamemo nek povprečen α → to lahko povzroči velika odstopanja → aktivistična politika ni zelo dobra. Ekonomska politika naj minimizira izgube.

Lucas, 1976

→ veliki ekonometrični makroekonomski modeli so slabi (LSEM), kajti če spremenimo ek. politiko se lahko spremenijo koeficienti.

Friedman

→ v modelih se ni upoštevalo časovno iztekanje ukrepov

↓ M povzroča ↓ BDP → monetarna politika je slaba, ker je nepredvidljiva, ne ve se kakšen bo časovni odlog (podobno kot Lucas, a Lucas trdi, da so modeli slabi)

Friedman predlaga fiksna pravila, s tem izvajalci ne bi imeli več diskrecijske moči, in ne bi bilo nepredvidljivih učinkov.

Država vedno sprejema sklop ukrepov, državno obnašanje naj bo transparentno, da ji lahko zaupaš. Na dolgi rok ne smeš izgubiti ugleda, zato naj država ne reagira v vsakem trenutku.

Dejansko obnašanje držav: politično - poslovni cikli; nestabilnost zaradi političnih ciljev.

Marshall Plan

Marshall Plan or **European Recovery Program**, a coordinated effort by the U.S. and many nations of Europe to foster European economic recovery after World War II. First urged (June 5, 1947) by U.S. Secy. of State George C. Marshall, the program was administered by the Economic Cooperation Administration (ECA) and from 1948 to 1951 dispensed more than \$12 billion in American aid.

Monnet, Jean

Monnet, Jean (mônɔ̃), 1888–1979, French economist and public official, leading proponent of European unity after World War II. He served (1919–23) as deputy general of the League of Nations. In 1947 he authored the Monnet Plan for French economic revival, which led to French participation in the Marshall Plan. Following a proposal by Robert Schuman, he drafted the Schuman Plan, which established (1952) the European Coal and Steel Community (ECSC). Monnet, its first president (1952–55), conceived the ECSC as the initial step toward European economic and political integration. His ideas also contributed to the development of the Common Market. See European Union

Quesnay, François

Quesnay, François (kɛsɛn), 1694–1774, French economist, founder of the physiocratic school. A physician to Louis XV, he began his economic studies in 1756, when he wrote for the *Encyclopédie*. His chief work is *The Economical Table* (1758), which he and his followers believed summed up the natural law of economy. Quesnay and other physiocrats greatly influenced the thought of Adam Smith

Tinbergen, Jan

1903-1994

Dutch economist. He shared a 1969 Nobel Prize for the application of mathematics and statistical methods to economics. His brother **Nikolaas** (born 1907), a Dutch-born British ethologist, shared a 1973 Nobel Prize for studies of individual and social behavior patterns.

Tinbergen, Jan

Tinbergen, Jan (tɪnbɛrɛn), 1903–94, Dutch economist. Professor at the Netherlands School of Economics (1933–73), he shared, with Ragnar Frisch, the first Nobel Prize in economics (1969), for work in econometrics

New Deal

New Deal, in U.S. history, term for the domestic reform program of Pres. Franklin Delano Roosevelt. It had two phases. The first (1933–34) attempted to provide recovery and relief from the Great Depression through

programs of agricultural and business regulation, inflation, price stabilization, and public works; numerous emergency organizations, e.g., the National Recovery Administration, were established. The second (1935–41) provided for social and economic legislation, e.g., social security, to benefit the mass of working people. A number of New Deal measures were invalidated by the Supreme Court, and the program, which had been enthusiastically endorsed by agrarian, liberal, and labor groups, was increasingly criticized. Nonetheless, at the end of World War II most New Deal legislation was still intact.

Dawes Plan

Dawes Plan, presented (1924) by the committee headed by C.G. Dawes to the Allied Reparations Commission and accepted that year. It provided for the reduction of Germany's reparations after World War I and the stabilization of German finances.

Pareto, Vilfredo

Pareto, Vilfredo, 1848–1923, Italian economist and sociologist; b. Paris. He was an engineer and professor of political economy at the Univ. of Lausanne. In the *Manual of Political Economy* (1896–97), he applied mathematics to economic theory. In sociology, he studied the cyclical development and fall of governing elites. His chief sociological work is *Mind and Society* (1916).

Keynes, John Maynard, Baron Keynes of Tilton

John Maynard Keynes
UPI/BETTMANN

Keynes, John Maynard, Baron Keynes of Tilton (k@nz), 1883–1946, English economist and monetary expert. His theories, known as Keynesian economics, are the most influential economic formulation of the 20th cent. In 1919 he represented the British treasury at the peace conference ending World War I, but he resigned in protest over the Versailles Treaty's economic provisions. He gained world fame with *Economic Consequences of the Peace* (1919). His departure from the classical concepts of a free economy dates from 1929, when he endorsed a government public-works program to promote employment. In the 1930s his theories prompted several nations to adopt spending programs, such as those of the New Deal, to maintain high national income. His chief work, *The General Theory of Employment, Interest, and Money* (1936), advocates active government intervention in the market and, during recessionary times, deficit spending and easier monetary policies to stimulate business activity. At the Bretton Woods Conference (1944) he helped to win support for the creation of a world bank. He was raised to the peerage in 1942.

Friedman, Milton

Milton Friedman
George Rose/Gamma Liaison

Friedman, Milton, 1912–, American economist and a leading spokesman for the monetarist school of economics; b. Brooklyn, N.Y. A staunch conservative and opponent of the beliefs of J.M. Keynes, Friedman developed the theory that changes in monetary supply precede, rather than follow, changes in overall economic activity. A professor at the Univ. of Chicago (1946–82), he received the 1976 Nobel Prize in economics. His writings include *Capitalism and Freedom* (1962). See economics.

Marshall, George Catlett

Marshall, George Catlett, 1880–1959, American army officer and statesman; b. Uniontown, Pa. He was a staff officer in World War I, an aide to Gen. Pershing (1919–24), and army chief of staff (1939–45). He helped direct Allied strategy in World War II and was named general of the army (five-star general) in 1944. As secretary of state (1947–49), he organized and directed the European Recovery Program (the Marshall Plan) to promote postwar recovery in Europe, for which he received the 1953 Nobel Peace Prize. He also served briefly as secretary of defense (1950–51).

Great Depression

Great Depression, the severe U.S. economic crisis of the 1930s, supposedly precipitated by the 1929 stock market crash. Certain causative factors are generally accepted: overproduction of goods; a tariff and war-debt policy that curtailed foreign markets for American goods; and easy money policies that led to overexpansion of credit and fantastic speculation on the stock market. At the depth (1933) of the Depression, 16 million people—one third of the labor force—were unemployed. The effects were felt in Europe and contributed to Adolf Hitler's rise in Germany. The policies of the New Deal relieved the situation, but complete recovery came only with the heavy defense spending of the 1940s. See also depression.

Hoover, Herbert Clark

Herbert Hoover
Culver Pictures, Inc.

Hoover, Herbert Clark, 1874–1964, 31st president of the U.S. (1929–33); b. West Branch, Iowa. Before 1914 he was a mining engineer and consultant. During World War I he headed food and relief bureaus in Europe. As secretary of commerce (1921–29) under Harding and Coolidge, he fostered trade associations and supported such engineering projects as the St. Lawrence Waterway and the Boulder (now Hoover) Dam. He easily won the 1928 Republican presidential nomination and defeated Democrat Alfred E. Smith. His administration was dominated by the Great Depression, ushered in by the stock market crash of Oct. 1929. Believing that the economy would regenerate spontaneously, Hoover was reluctant to extend federal activities. But he did begin a

large public works program, and the Reconstruction Finance Corporation was created (1932). Congress, controlled by Democrats after 1930, passed the Emergency Relief Act and created the federal home loan banks. In 1932 some 15,000 ex-servicemen, known as Bonus Marchers, marched on Washington to demand immediate payment of their World War I bonus certificates. Hoover ordered federal troops to oust them from government property. The U.S. took part in the London naval conference of 1930 and the abortive Disarmament Conference. In 1931 Hoover proposed a one-year moratorium on reparations and war debts to ease the financial situation in Europe. He ran for reelection in 1932 but was overwhelmingly defeated by Franklin D. Roosevelt. Later Hoover coordinated (1946) food supplies to war-ravaged countries and headed (1947–49) the Hoover Commission, which recommended administrative reforms of the executive branch. He headed a second commission (1953–55), which studied policy and organization.

Roosevelt, Franklin Delano

Franklin D. Roosevelt
Culver Pictures, Inc.

Roosevelt, Franklin Delano, 1882–1945, 32d president of the U.S. (1933–45); b. Hyde Park, N.Y. The scion of an old, wealthy New York family, he earned (1905) a law degree at Columbia Univ. and entered politics by winning election (1910) to the state senate. As leader of the anti-Tammany Democratic reformers, he campaigned for Woodrow Wilson in the 1912 election. He served as assistant secretary of the navy (1913–20) and ran as vice presidential candidate with James Cox on the losing Democratic ticket in 1920. The next year he was stricken with poliomyelitis; though crippled for life, he eventually regained partial use of his legs. He supported Gov. Al Smith's presidential candidacy and, at Smith's urging, ran successfully for governor in 1928. Reelected in 1930, Gov. Roosevelt learned to deal with the problems of the Great Depression. Nominated by the Democrats in 1932, he defeated Pres. Hoover. The new president, taking office at the height of the economic crisis, assured troubled Americans that "the only thing we have to fear is fear itself." He acted quickly during the so-called Hundred Days (Mar.–June 1933) to rush through Congress a flood of fiscal and social reform measures aimed at reviving the economy by a vast expenditure of public funds. He set up many new agencies, including the National Recovery Administration and the Public Works Administration, to reorganize industry and agriculture under government regulation. These programs and social reforms, such as social security, became known as the New Deal. He was aided by a Brain Trust of advisers, including Raymond Moley and Rex Tugwell, cabinet officers Henry Wallace and Harold Ickes, and special counselor Harry Hopkins. Roosevelt was the first president to broadcast over the radio; his "fireside chats" explained issues and policies to the people. He easily won reelection in 1936. But the U.S. Supreme Court declared a number of New Deal measures unconstitutional, and he failed (1937) in an attempt to reorganize the Court. In foreign affairs his administration recognized (1933) the Soviet Union and initiated a "good neighbor" policy toward Latin America. With the outbreak (1939) of World War II, Roosevelt extended aid to Britain and began lend-lease, while building up U.S. armed forces by the first peacetime selective service (1940). He broke precedent by seeking and winning (1940) a third presidential term and, later (1944), a fourth. After the Japanese attack on Pearl Harbor, Roosevelt, as commander in chief, directed the nation's immense war effort, held conferences with

Winston Churchill and other Allied leaders, and worked to establish the UN. On April 12, 1945, he died suddenly from a cerebral hemorrhage.

Townsend, Francis Everett

Townsend, Francis Everett, 1867–1960, American reformer; b. Fairbury, Ill. In 1933, at the height of the Great Depression, he proposed a relatively simple old-age pension plan. Although bills to enact the Townsend plan were continually defeated, its popularity contributed to passage of social security legislation.

Hayek, Friedrich August von

Hayek, Friedrich August von (h(×\k), 1899–1992, British economist; b. Austria. An opponent of governmental control of the economy, he taught at the universities of London (1931–50), Chicago (1950–62), and Freiburg (1962–70). He shared the 1974 Nobel Prize in economics with Gunnar Myrdal for his work in the theory of money and economic fluctuations. Hayek became a British subject in 1938.